

A 17% fölötti lejtésű, jelenleg szántóként hasznosított területeket erdősíteni kell, kivéve a szőlőtermesztésre előnyös területeket. A 12-17% közötti lejtésű területeken fokozatosan meg kell szüntetni a szántóföldi művelést, ezeket erdősíteni kell, illetve eróziómentes legelővé célszerű átalakítani. Kivételt képeznek a szőlő és egyes gyümölcsfafélék termesztésére előnyös felületek.

Új erdők telepítésére hosszú távon mintegy 850 ezer hektár földterület vehető számításba. Az ország erdőterületét legalább 25%-osra kell növelni úgy, hogy a legkevésbé erdősült régiókban is érje el a 6%-ot.

Az egyedi tájértékeket meg kell határozni, földértékük után nyilvántartásba kell venni és biztosítani kell fennmaradásukat.

Hazánkban a természetvédelmi oltalom alatt nem álló területekre korábban nem voltak meghatározva követelmények. Az általános tájvédelem a társadalom mindenkori tudományos és technikai színvonalán, a tájkép értékeinek

megőrzése mellett, a táj ökológiai és gazdasági teljesítőképességének védelmét és növelését szolgálja. Hangsúlyozottan fejlesztő jellegű tevékenység, amit a termelési gazdasági folyamatokhoz kapcsolódva kell tervezni végrehajtani.

Az általános tájvédelem szintetizáló és koordinációs jellegéből következő szempontok, így a tájhasználat optimalizálásával, a táj tervszerű alakításával összefüggő követelmények korlátozottan érvényesültek.

Ki kell adni egy, a tájvédelmi tevékenységet átfogó módon szabályozó jogszabályt, amely meghatározza a hatósági munkát; a tervezés rendszerét; azon tevékenységek körét, amelyek egyeztetésében, jóváhagyásában, engedélyezésében az általános tájvédelmi szakhatóság közreműködése szükséges; valamint az általános tájvédelem támogatásának, a szükséges szankcionálásnak az elveit és lehetőségeit. A későbbiekben az általános tájvédelmi szakhatóság koordinációs szerepének növekedését és az ágazatok jobb együttműködését kell megteremteni.

Dr. Möcsényi Mihály, Dr. Kovács Margit, Dr. Kecskeméti Tibor, Dr. Mahunka Sándor, Dr. Csima Péter, Dr. Simon Tibor

A védett természeti értékek

Az emberi tevékenységek a természeti környezet fokozatos degradálását, végeredményben annak teljes pusztulását okozzák. A nem is távoli jövő számára az eredeti környezetből már csak a természetvédelem alá vont területek maradhatnak természetes, vagy természetközeli állapotban, illetve ezek élővilágának van esélye a fennmaradásra. Ugyanezen romboló emberi tevékenységek miatt kell védeni a földtani, tájképi, kultúrtörténeti és egyéb értékeinket is. Ezért a természetvédelemnek, mint a természeti értékeink megmaradásában az egyetlen, esélyt adó tevékenységnek az egész „környezetvédelemben” a jelenleginél sokkal nagyobb szerepet kell kapnia.

Hazánk területén 557 ezer hektár* valamilyen formában védett; védelem alatt áll szinte valamennyi barlangunk (108), s ezeken kívül 1034 növény- és állatfaj is – legalább elméletileg – védelmet kapott. Sajnos azonban, ha a számok mögé nézünk, s az elért eredményeket vizsgáljuk, a fejlődés nem ilyen egyértelmű, a tényleges gyakorlat sok konfliktussal terhelt.

1. A védett természeti értékek állapota

1.1. Földtani, víztani értékek, barlangok

Védett, illetve védendő földtani értékeink ásvány-, kőzet- és maradvány- és ősemberi lelőhelyeket, rétegtani szelvényeket (ún. alapszelvényeket), különleges kifejlődéseket, földtani folyamatokat tükröző alakzatokat,

Jelenleg 630 ezer ha. – Szerk.

formákat, barlangokat (ezek mindegyikét) továbbá vízföldtani különlegességeket, tavakat, forrásokat foglalnak magukba. Számuk területükhöz képest, továbbá földtani helyzetükhöz és adottságaikhoz nézve elég nagy, mennyiségileg tehát jó az arány. Ha a minőséget nézzük, akkor még jobban állunk, mivel több olyan értékkel rendelkezünk, amelyek nemzetközileg is kiemelkedők, illetve páratlanok. Néhány közülük: az aggteleki Baradla-barlang, a rózsadombi hévízes barlangok, a balatonfelvidéki bazalttanúhegyek, a tatai Kálvária-domb mezozoós rétegsora, a vértesszőlősi ősemberi telephely, a sümegi Mogyoró-domb jura/kréta határszelvénye és őskori kovabánya, az ipolytarnóci lábnyomos leletegyüttes, a rudabányai ősember lelőhelye, a béri andezitek oszlopkötege. Az ezeken kívül védett állomány nagyobb része jól minősített magas értéket képvisel. Ezek nemzeti parkokban, tájvédelmi körzetekben vannak, illetve önálló természetvédelmi területet alkotnak (utóbbi két kategóriában több mint 2 érték van besorolva). A barlangok közül 108 fokozottan védett tartozik e kategóriába. Az állomány további részét kisebb értékű, de helyi jelentősége nagy.

Minden ismert és számottevő földtani értékünk elméletileg védve van, csupán a bányászkodás és építkezések fedhet föl újabb védendő értékeket.

Földtani természetvédelmünk számos kiemelkedő, de általában is jó eredményt tud felmutatni. Hozzá kell tenni, hogy különösen az utóbbi évtized volt sikeres. Az eredmények közül néhány:

- Megtörtént Tata, Sümeg, Ipolytarnóc részleteinek megkutatása, didaktikailag és esztétikailag is kiemelkedő bemutatása, a kutatási eredménye

monográfiákban történő publikálása. Mindez méltán vívta ki a külföldi és hazai szakmai körök elismerését.

- Nagy előrelépés történt a földtani természetvédelem információrendszerének kiépítése terén (barlangok, védett és védendő értékek, védett területen lévő fölhagyott és működő bányák katasztere).
- Kimagasló eredmények születtek a karszt- és barlangkutatóban. Ennek a forrásvédelem (Rózsadomb-dunaparti források, stb.) és a barlangterápia meg-honosítása terén gyakorlati vonatkozásai, illetve eredményei is vannak.
- A Központi Földtani Hivatallal együttműködve folyik a földtani alapszervek tudományos feldolgozása és az eredmények közreadása. Egyre több helyen találkozunk a természetvédelem meghatározó tábláival, melyeken tömör szöveg hívja föl a figyelmet földtani alapszerveinkre. Közülük több mint 100-ról jelent meg három nyelvű szöveggel a legfontosabb ismereteket közlő útmutató.
- Kiváló kezdeményezés a földtani természetvédelem napjának bevezetése. A szándék szerint az egy-egy kiemelkedő terület föltárásához és bemutatásához költődik. Az első, a Sághegyitanösvény átadásához kapcsolódott, és nagy sikert aratott.
- Szép eredmények születtek a földtani természetvédelmi ismeretterjesztésben is. Nagy példányszáma és olcsósága miatt a nagyobb közönség számára is elérhető a „Tájak-korok-múzeumok” sorozat, amelyben eddig több mint 50 védett földtani objektumot ismertető füzet jelent meg.

Egyoldalú lenne áttekintésünk, ha csak az eredményeket említenénk meg.

A földtani természetvédelem irányelvei a klasszikus védelmi feladatoknál jól működnek, az olykor súlyos ágazati érdekkülönbség miatt azonban sokszor nem érvényesülnek.

A jogi szabályozás alapján véve kielégítő, nem egy vonatkozásban (pl. barlangvédelem) nemzetközileg is példászerű. A negatívumokat néhány joghézag, de leginkább a jogszabályok be nem tartása, illetve a hatékony zankcionálás lehetőségének hiánya jelenti.

A szakembergárda általában jól képzett de kis létszámú, a jelentős oktatási és társadalmi bázissal rendelkező biológiai szakágaknál sokkal kisebb hagyománnyal rendelkezik.

A földtani természetvédelem nem integrálódik eléggé természetvédelmünk egészébe. Természetvédelmi feladataink, gondjaink többsége kétségtelenül az élővilághoz kapcsolódik. De a bio- és földtudományok számtalan szállal egymáshoz kötődése és fontos kölcsönhatások sora teszi szükségessé az összekapcsolódást. A korszerű rendszerelméletű természetvédelem egyre jobban előtérbe hozza a földtani szakágat, hiszen egyre több olyan ökológiai probléma jelentkezik, amely geológia nélkül megnyugtatóan sem oldható meg.

Sok tekintetben kiaknázatlan a természetvédelem gyakorlata számára a geoökológia tudománya és eszköztára. Számos esetben szorulna mérlegelésre egy-egy ökológiai rendszeren belül az élő- és élettelen elemek tényleges súlya, azok kapcsolatai és kölcsönhatásai. E megfelelő irányok fölismerése, megválasztása híján nem ritkán

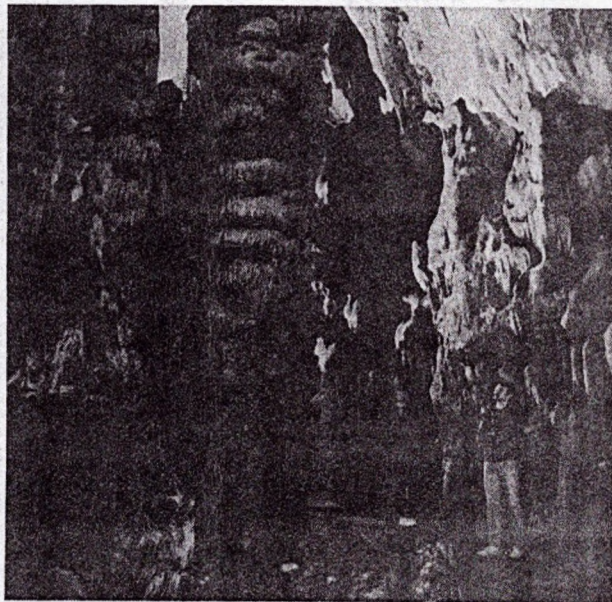
helytelen megoldásokat választunk, s ennek döntően a természet látja kárát.

A védelem és a termelés érdekütközései sokszor elkerülhetetlenek. A bányászatrombóló tevékenysége elleni küzdelemben a természetvédelem hosszú időn át súlyos vereségeket szenvedett. Népgazdasági érdekekre hivatkozva sorra pusztultak természeti értékeink. Döntő kérdésekben (p. eocén-program, Nyirád-Hévíz ügye stb.) a földtani természetvédelem álláspontját ki sem kérték, véleményét nem fogadták, holott a Budapest-környéki szénbányászat vízemelésére a rendkívüli értékű budai gyógy- és melegvíz-készleteket, a nyirádi vízemelés a Tapolcai-tavasbarlang és a Hévízi-tó létét veszélyeztette. Az elmúlt néhány évben a természetvédelem e tekintetben is néhány jelentős eredményt könyvelhetett el.

Más kérdés, hogy ezeket az eredményeket a nyilvánosság nem, vagy kevésbé észlelhette, hiszen a legtöbb eredmény nem látható, pl. amikor a Soproni TK, a Káli-medencei TK, az Aggteleki és a Bükk Nemzeti Park, a Budai TK területén nem nyílt meg a tervezett külszíni bánya. Jelentős részsiker, hogy az Esztramos botanikai értékei miatt féltett oromrész megmaradt, s a Szársomlyón is fölhagytak a területi terjeszkedéssel. Paradox módon a pusztító külszíni bányászat olykor páratlan természeti értékeket tár fel: az Esztramosnál egy sztratotipus kijelölésre alkalmas egyedülálló gerinces fauna, a beremendi kőbányában egy páratlan értékű kristálybarlang volt a „nyereség”.

Több esetben nem volt s ma sem képes megakadályozni sem a földtan, sem a természetvédelem az ásvány- és ősmaradvány-lelőhelyek kirablását. Szomorú példának a nógrádszakáli opálos lelőhely folyamatos pusztulását és a füzérkomlói szenesedett-kovásodott fatörzsek „kivágása” adódik. Az ásvány- és ősmaradványgyűjtésnek – mely egyébként hasznos ismeretszerző tevékenység – ezek a sajnálatos anomáliái szerencsére ritkák. A védelem és gyűjtés összeegyeztetése rendkívül nehéz és bonyolult feladat, mivel számos érdek ütközik benne: az ismeretszerzés, a hobbi és az anyagi gyarapodás érdekei lépnek fel,

Az aggteleki Baradla-barlang (MTI FOT)

esetenként változó erősségekben és kombinációban. A megoldást egyelőre nem ismerjük. Egy biztos, olyan rugalmas jogi szabályozásra van szükség, amelyben a védelem és a gyűjtő érdekei érvényesülnek, s ez bizonyos tekintetben a növény- és állatfajok védelmének is körülményesebbnek tűnik.

Még egy hiányosságról. A földtani természetvédelmi ismeretek oktatása mind az általános, mind a középiskolában minimális. Az a tantárgy, amelynek keretében ezen ismeretek megszereshetők, a földrajz, egyre jobban háttérbe szorul, nem egy iskolatípusban már meg is szűntették. Az idevágó ismeretek hiánya szembetűnő az iskolákból kikerülő felnőtteken, képzettség híján többnyire helytelen döntéseket hoznak. Ennek a helyzetnek a gyökeres megváltoztatása a földtani természetvédelem elsőrendű érdeke.

1.2. Növény- és állatfajok

Az élővilág állapotát és helyzetét az Élővilág fejezet részleteiben tárgyalja. Kiegészítésül itt csak két további szempontot emelünk ki:

- (1) A magyar természetvédelem egyoldalúan madárcentrikus. Ez a kiemelés óriási károkat okoz elsősorban azért, mert azt a látszatot kelti – különösen a laikusok körében – hogy, ha a madárvédelem rendben van, akkor eleget tettünk az egész állatvilággal kapcsolatos feladatoknak. Egy-egy madárfaj populációjának újratelepítése vagy a faj elszaporítása természetesen fontos és helyes, ugyanakkor szó nélkül hagyjuk elpusztulni több ízeltlábú egyetlen hazai lelőhelyét (pl. Bükk-hegység, Sebesvíz völgye), s ezzel magukat a fajokat is. *A természetvédelem egyik fő feladatának, a géntartalékok védelmének sem tettünk így eleget.*
- (2) Tévedés és az esetek többségében tudománytalan is az állatokat csak fajént, terület nélkül védeni. Elfogadható ez a vadászható, vagy „vadászat” által veszélyeztetett fajok esetében (pl. a kanalasgém „vadászata” Hortobágyon). A többiek, különösen az ízeltlábúak esetében azonban csak a kereskedelmet lehet és kell tiltani (lásd: Washintoni Egyezmény) A tényleges feladat az állatvilág esetén mindenkor a termőhelyek épségben való megtartása, szükség esetén rekonstrukciója.

1.3. Társulások (ökoszisztémák)

A vadon élő növények és állatok védelmével kapcsolatosan gyakran találkozhatunk két téveszmével, miszerint csak a természetvédelmi rendeletekben szereplő fajokat kell védeni, másrészt, hogy csak a védett területeken kell védeni a vadon élő növényeket és állatokat. Mivel a populációk társulásokban élnek, nyilvánvaló, hogy más populációkkal alkotott kapcsolatrendszerük megváltozásából beláthatatlan következmények származhatnak, s ezekehez a faj ritkán tud alkalmazkodni.

Az élővilágnak a védett területeken kívüli degradációja (fajszegényedés, diverzitás-csökkenés) kis késéssel de a védett területek degradációját is előidézi, mivel az élőhelyek

egymással kapcsolatban vannak. Nem segít a helyzeten a védett terület nagyfokú izolálása sem, mivel ez a habitatfragmentáció révén – hosszú távon – szintén fajszegényedéshez, s diverzitáscsökkenéshez vezetne. Ez jelentkezik egyrészt nagyléptékű térbeli skálán (pl. füves puszták megszűnése; kis, egymástól elszigetelt reliktumfoltok maradtak csak vissza), másrészt lokálisan is (pl. erdészeti tevékenység következtében erdős területeken). Az ökológia egyik legalapvetőbb összefüggése a fajszám-área kapcsolat, azaz, a fajszám a területtel folytonosan, de egyre kisebb mértékben növekszik. Túl kis folt esetén előfordulhat, hogy az kisebb, mint a faj megtelepedéséhez szükséges minimális áreanagyság.

Az élőhelyek földarabolódása tehát fajszámcsökkenéshez vezet, ugyanakkor létezik a fragmentáció során másik tendencia is, mely némileg növelheti a fajszámot. A földarabolódás következtében az élőhelyfoltok kerülete megnő, s a széleken föllépő szegélyhatás a szegélylakó fajok megjelenését, vagy előzetes jelenlétük esetén földúsulását okozza. Mivel a szegélyfauna általában szignifikánsan különbözik a szegélyektől távolítottól, így a fragmentáció flóra- és faunaátalakító hatása jelentős. Fragmentálódó területeken megjelennek, s könnyen dominánssá válhatnak a természetvédelmi szempontból kevésbé értékes generalista fajok. Túl gyors fragmentációs folyamat esetén pedig a többi faj túlélési, szaporodási esélyei a szuboptimális habitatban kisebbek lesznek. Ez akár a populáció kipusztulásához vezethet. Hasonló hatása lehet a földarabolódásnak, ha viszonylag ritka, kismozgású, területhű fajok egyedeit elvágja egymástól.

A vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos környezetvédelmi döntésekhez a jövőben egyre inkább fel kell használni majd az utóbbi években a fejlett országokban már fölfutott, de nálunk csak részleteiben ismert konzerváció-biológiai és tájökológiai kutatások eredményeit. Hazai megalapozó kutatásokra is szükség lenne, mivel a környezetvédelmi beavatkozások elegendő tudományos tapasztalat híján csak un. „próbacserencse” alapon történhetnek.

2. A védett természeti területek változása

A természetvédelmi területek helyzetéről, állapotáról és állapotváltozásáról, – a szubjektivitást kizáró – értékeléshez szükséges információkkal az összehasonlítást is lehetővé tevő mérőszámokkal nem rendelkezünk, s megfelelő, az alkalmazhatóságig kidolgozott értékelő módszert sem ismerünk. Ténylegesen értékelni csak ugyanazon terület állapotában bekövetkezett változást lehet. Ennek azonban mindenkor feltétele egyrészt egy kidolgozott módszer, másrészt a viszonyítási alap, a kiindulási állapot rögzítése, ismerete.

A módszer kidolgozására történtek kísérletek. Az egyes területek „alapállapota”, azaz a növény és állatvilágának rögzítése nagyon kevés kivételtől eltekintve (Bátorliget, Hortobágyi Nemzeti Park, Kiskunsági Nemzeti Park) hiányzik, vagy jelenleg folyik (Bükki Nemzeti Park, Aggteleki Nemzeti Park). Ezek azonban – az első kivétellel

a módszertani gondok miatt még nem alkalmasak a értékelésre, az összehasonlításra.

2.1. Az állapot mérésének lehetőségei a védett területek minősítésében

Föltéve, hogy még a szigorúan védett területeken is állapnak szükségszerű változások a növény- és állatvilágban (pl. fragmentációs hatásokra), így kézenfekvő, hogy a védett területek megfelelő természetvédelmi kezelést („Wildlife management”) igényelnek. Ide sorolhatók a védett területek tervezésének kérdései is (alak, nagyság, részegységek száma, részegységek közötti összeköttetések, védőzónák stb.). Egy védett terület (nemzeti park, természetvédelmi terület) akkor van jól kialakítva, ha az hosszú távon biztosítani tudja a rá jellemző élővilág sokféleségét, a társulások szerkezeti stabilitását.

A környezet- és természetvédelem irányító szervei részéről konkrét igény, hogy az egyes területek környezeti állapotát „értékességét” minősíteni tudják. Szükséges lehet egy területet saját korábbi állapotával összevetni, ugyanakkor különböző területek között is lehet értékességi sorrend. Az ilyen célú környezetminősítés rendkívül bonyolult feladat, így az egységes minősítési rendszer nem dolgozható ki, még egy-egy élőhelytípusra (pl. lombos erdők), vagy élőlénycsoportra sem (pl. virágos növények, gerincesek). Nem tűnik szerencsésnek egyetlen olyan „rangsorlista” sem, mely „eszmei vagy természetvédelmi értékük”, „ritkaságuk”, vagy taxonómiai státuszuk szerint mérlegel. Az ilyen rangsorlistára épülő numerikus értékelések (pl. indexek) is magukban hordozzák az alapesorolás szubjektivitását. Természetesen ilyen típusú értékelésnek azonban szerepe lehet a természetvédelem jogi szabályzásában (pl. eszmei érték szerint kiróni a büntetést károsodás esetén).

Az adott területet célszerűbbnek tűnik a helyi viszonyok mérlegelésével minősíteni. Meg kell vizsgálni, hogy az ott előforduló társulások mennyire degradáltak a természetes (Magyarország éghajlati viszonyaira jellemző zónális, illetve tipikusnak tekinthető edafikus) társuláshoz képest. Új konzerváció-biológiai – még távolról sem lezárt – kutatásokban kísérletek történtek olyan index-rendszerek kifejlesztésére, melyek a terület eltartóképességét (habitat kapacitás) adják meg, vagy a populációk számára az élőhely minőségét (habitat alkalmasság) határozzák meg az élőhelyek biológiai igényeiből, illetve a környezetnek adott válaszaiból (pl. egy állatpopuláció túlélési rátája).

A fentiek miatt tehát a védett természeti területeken történt változások egzakt értékelésére nem vállalkozhatunk, csupán nemzeti parkjaink néhány problémáját említjük meg, ezek azonban általánosíthatók szinte valamennyi védett területre.

2.2. Nemzeti parkok

A magyar természetvédelem elévülhetetlen érdeme négy nemzeti parkunk létrehozása. (Jelenleg öt nemzeti park van – Szerk.) Szerencsés körülmény volt, hogy ezeket részben erdőterületeken, részben a természetvédelem számára

kiemelkedően értékes, de a mezőgazdaság számára alig, vagy rosszul hasznosítható területeken, természetes és természetközeli rendszerekkel lehetett megvalósítani. Ilyen területek – az erdők mellett – a sziklagyepek, a homok és szikes puszták, mocsárterek, láprétek, valamint az ezekhez csatlakozó mocsarak, szikes tavak, s nem utolsósorban a ruderaliák voltak. Négy nemzeti parkunk mesterséges rendszereket (szántóföldek, szőlő-gyümölcsösök) alig tartalmaz, ha ilyen területek mégis bekerülnek, azok állandó feszültségek forrásai. Sajnos az utóbbi időben korántsem feszültségmentes a feszített gazdasági tervekkel dolgozó erdőgazdaságokkal fennálló kapcsolat sem. A legnagyobb gond az, hogy a védett területek megvétele és természetvédelmi kezelésbe adása éppen csak megindult (KNP), s nagyon vontatottan halad. Ugyanez a nehézkesség akadályozza újabb területek csatlakozását is a nemzeti parkhoz.

A négy nemzeti park fejlődése, az ezek által védett területek állapotának változása az előbb tárgyalt azonosságok mellett jelentős különbségeket is hordoz. Ezek valós értékeléséhez mélyrehatóan elemezni kellene az egyes igazgatóságok ügyintézését, kapcsolatát a gazdálkodó, vagy társadalmi szervekkel. Annyi azonban nyilvánvaló, hogy a koncepciózus vezetés, a szakemberek folyamatos igénybevétele hozzájárul ahhoz, hogy a Kiskunsági Nemzeti Park alapítása óta minden szempontból előbbre jutott. A Bükki Nemzeti Park esetében már az alapításkor sem sikerült a gazdálkodó szervekkel szemben a természetvédelem szempontjait érvényesíteni (pl. Nagymező tönkretétele). Azóta ez a folyamat változatlan. Az erdőgazdaságok ellenállása, az általuk támasztott különböző nehézségek nagy gondot jelentenek az Aggteleki Nemzeti Park esetében is. Az erdők (sokszor még a védőerdők is) tarravágása, a vágásforduló lerövidítése, a természetes Újulat helyetti telepítések nem tűrhetők meg a nemzeti parkokban vagy védett területeken. Ennek ellenére – az erdőtervek szorításában – ez az általános gyakorlat.

3. A szükséges intézkedések

Az elmúlt időszak és a fejlődési trendek várható hatásainak elemzése alapján a magyar természetvédelemben három alapvető probléma megoldása hozhat megnyugtató védelmi lehetőséget.

- (1) Azonnal át kell venni a szigorúan védett területeket és ezek fenntartását költségvetésből kell biztosítani. A jelen gazdasági körülmények e terv ellen hatnak, azonban őszintén ki kell mondanunk, hogy a természeti értékek védelme a területek döntő többségében a gazdasági hasznosítás korlátozását követeli meg. Ahol ez nem így történik, ott az élőhelyek fenntartása (pl. legutóbb Bátor-legalő, Bátorliget mellett) nem valósítható meg! Ha pedig a korlátozások kártalanítást igényelnek, hosszú távon is olcsóbb a területek átvétele, megvétele. Meggondolásra érdemes a megvételre javasolt területek kiválasztásánál az, hogy ne a leggyengébb és mezőgazdaságilag teljesen használhatatlan területek kerüljenek előtérbe, hanem éppen azok, amelyeket a mezőgazdasági termelés fenntartása a legjobban veszélyeztet.

(2) A még védelemre érdemes, vagy könnyen természetközeli állapotba hozható, regeneráló területeket azonnal védetté kell nyilvánítani. Az ügyintézés elhúzódnása lehetőséget ad a nem mindig korrekt partnerek számára a védettség okának megszüntetésére.

Kimutatások szerint összesen még kb. 100 ezer hektár a védelemre méltó terület. Ez az ország területének egy százaléka. El kell érni, hogy ezek a területek védelem alá kerüljenek. Nem helyes a kis természetvédelmi területek szaporítása, az újabb területeket lehetőség szerint a már meglévő nagyobb egységekhez (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek) kell csatolni.

(3) Kiemelkedő figyelmet kell szentelni a klasszikus táji jelleg megőrzésére. Ezek ma már szintén csak védett területeken (elsősorban tájvédelmi körzetekben) találhatóak. Meg kell akadályozni a művelési ág változtatásokat, az ezekre különösen veszélyes (az élővilág szempontjából is) meliorációs munkákat. Fokozni szükséges a legeltetést és más környezetkímélő termelési módokat. Meggondolandó itt a falusi turizmus fejlesztése is.

További javaslatok:

- Minden védett terület részére el kell készíteni a természetvédelmi fenntartási tervet. Pontosan meg kell állapítani a terület fő értékeit, s ezek igényének ismeretében kell a területet kezelni. Ez azért is fontos, mert különösen a természetvédelem extenzív fejlesztésének időszakában (1972-78) gyakori volt, hogy olyan területeket is (egyébként helyesen) védelem alá helyeztek, amelyek rendszeres botanikai és/vagy zoológiai föltárása nem történt meg, s az ottani növény- és állatvilág a mai napig sem eléggé ismert. Ezek elkészítése a tervekhez kapcsolódóan szintén elengedhetetlenül szükséges. A terveket külső szakemberekkel kell elkészíteni vagy bíraltatni.
- A védett területek őrzését nagymértékben erősíteni kell. Sok terület – különösen a kisebbek – lényegében őrzés nélkül vannak, de a megfelelő őrzés hiánya (Apajpuszta) mindenütt megállapítható. Egyértelmű kívánalom a hivatásos természetvédelmi őrök

számának növelése, a területen rendszeresen dolgozó kutatók fokozottabb bevonása.

- Felül kell vizsgálni a „helyi jelentőségű” kategóriába sorolt természetvédelmi területek minősítését. Bizonyítható, hogy ritkánövények és állatok élőhelyeként a fenti besorolású védett területek hátrányos helyzetben vannak az „országos jelentőségű” minősítésűekkel szemben. Elsősorban a mezőgazdasági termelési gyakorlat veszi semmibe ezen területek védettségét, nem tartva szankcióktól. Ma már a több évvel ezelőtti helyi jelentőségűnek tekinthető értékek többségének védelme az azóta bekövetkezett környezetrombolások miatt legtöbbször amúgy is fontosabbá vált.
- Korlátozni kell a védelem megszüntetésének lehetőségét. Az a jogszabályba rögzített kibúvó, hogy „Ha a védetté nyilvánítás okai megszűnnek, a védetté nyilvánító hatóság a védelmet megszüntetheti” szinte kínálja a lehetőséget élőhelyek tönkretételére. (pl. tapasztalataink szerint legelők, rétek műtrágyázása, libafarmkénti hasznosítása), s ezután a feloldás kérésére. Ez a gyakorlat (a VÍ. ötéves tervben közel 5.000 hektár védettségét oldották föl) különösen kisebb területek esetében jelent óriási veszélyt.
- A természetvédelmi munkát társadalmi ellenőrzés alá kell helyezni. Helyes lenne független szakemberekből álló bizottságot fölkérni, s az éves tevékenységet a teljes természetvédelmi munka, valamint néhány egység (nemzeti park, tájvédelmi körzet) vonatkozásában rotációs alapon megvizsgálni. Például ajánlható az MTA hasonló gyakorlata.
- A természetvédelmi területekkel és élővilággal kapcsolatos szabálysértések szankcionálása elavult. El kell különíteni a büntetés-kártérítés meghatározását és alkalmazását, a büntetés összege pedig igazodjék a valós árakhoz! Szükséges az élőhely károsítás büntetése is.
- Gondoskodni kell a védett területek teljes háborítatlanságáról, az „Őserdő” jellegű szigorúan védett területek létrehozásáról. Minél több erdőfűpusban ezt meg kell valósítani, gondoskodni kell a megfelelő területnagyságok és védőerdők kialakításáról is. Ezekben semmiféle gyűjtögetés (csiga, moha stb.) nem engedhető meg (a gombagyűjtés kivételével), s kizárólag a vadászati érdekből túlszaporított vad gyérítése javasolt.